

“Er hoeft niet omheen te worden gedraaid: het eerste nummer, van het Belgische tijdschrift voor toneel en theater ETCETERA is een goed begin. Het is meteen een volwassen tijdschrift, het ziet er mooi uit, de artikelen zijn in goed Nederlands geschreven en de keuze van de onderwerpen wijst op een goede neus.”

(Carel Peeters, Vrij Nederland, Boekenbijlage 26.2.1983)

Theater Malpertuis Tielt

Hess

De Malpertuis-productie *Hess* van Michael Burrell, gespeeld door Piet Balfoort, is zeker een van de theaterverrassingen dit seizoen. Balfoort is één van die acteurs die je steevast overacterend ziet aantreden in stereotiepe komedie-rolletjes bij het Westvlaams Theater Antigone uit Kortrijk. Zit de klad in dat gezelschap, Balfoort heeft bewezen dat dit met hem niet het geval is. Hij speelt erg gemotiveerd zijn solo en heeft aan regisseur Jacky Tummers een stevige houvast gehad. Dat is *Hess* aan te zien.

Hess gaat over de duurste gevangene ter wereld, Rudolf Hess, die nog steeds in de Spandau-gevangenis opgesloten zit wegens deelname aan de voorbereiding en uitvoering van de tweede wereldoorlog. Na de mislukte staatsgreep van Hitler in 1923 zat hij samen met hem in de gevangenis en noteerde er “Mein Kampf”. Toen Hitler aan de macht kwam werd Rudolf Hess aangeduid als zijn plaatsvervanger. Het is nog steeds onverklaarbaar waarom Hess op 10 mei 1941 naar Schotland vloog met de intentie de Engelsen te overtuigen een vredespact te sluiten met Duitsland en gezamenlijk tegen Rusland te vechten. Vanuit Duitsland laat Hitler weten dat Hess geen onderhandelingspartner is en dat alles er op wijst dat de man gek is.

Michael Burrell plaatst Hess in een niet-onwaarschijnlijke situatie, zonder echt documentair theater te willen schrijven. Wegens ziekte is Hess overgebracht naar een Engels militair hospitaal en aan zijn kameraden gaat Hess vertellen hoe de vork werkelijk in de steel zit. Hier komt Piet Balfoort op de proppen, alleen op het toneel met enkel een stoel als decorlement en met het publiek als toehoorders. Hess blijkt een erg luciede, zij het ziekelijke, oude man die een verbeten betoog houdt. Hij is daarbij handig genoeg zichzelf te sparen. De ontwerper van antisemitische wetten ontkent elke verantwoordelijkheid in de genocide van de Joden. Hij is blijven steken in zijn geloof in het nationaal-socialisme. Toch kan hij zijn naïef idealisme niet volhouden en moet hij zijn verhaal

een andere wending geven. Hess heeft goed nagedacht en weegt zijn eigen leven af tegen de geschiedenis. Hij stelt daarbij algemeen-politieke en ethische kwesties: de overwonene heeft altijd ongelijk, tijdens zijn gevangenisleven blijft Hess verstoken van elke essentiële menselijke verhouding (een half uur in de maand mag hij vrouw of kinderen zien) en levenslange opsluiting is voor hem een langzame marteldood. Hij geeft af op een rechtsstaat die — kristelijk geïnspireerd — levens spaart en de doodstraf afschaft maar er terzelfder tijd een veel onmenselijker gevangenisstelsel op nahoudt.

De kracht van de hele *Hess* ligt in de menselijke vorm waarin regisseur Tummers de vredesengel en rechterhand van Hitler gegoten heeft. Van elke mythe ontdaan staat een man op het toneel die fysiek gebroken is door een niets ontziend pentantiër systeem maar die anderzijds moreel ongeschonden is gebleven, al leeft hij in een voorbijgestreefd wereldbeeld. De geslepen politicus herleidt tot de proporties van het menselijk falen, grijpt het publiek aan. Piet Balfoort heeft een priemende blik, een aarzende stap en soms het potsierlijke van een oude man die zich nog in zijn grote dagen waant. Hij dwingt het publiek aan zijn lippen. Zijn tragiek roept schuld op, zijn daden zijn moreel onaanvaardbaar. Maar de man is alom aanwezig op het leeg toneel, hij vult het met een ontzagwekkende authenticiteit. Daarbij komt dat Balfoort dat met zo een minimalisme aan gebaren en beweiningen doet dat hem geen valse theaterpathetiek kan aangewreven worden. *Hess* is zijn stuk geworden en mag in de theaterannalen.

Regisseur en acteur hebben zodanig de juiste toon te pakken dat in *Hess* theater zijn functie ten volle waarmaakt. Voor Piet Balfoort liggen de zaken iets moeilijker: na dit kan hij nog nauwelijks terug naar het talentverspillend theater zoals hij dat tot hiertoe bij Theater Antigone bedreef.

Daan Bauwens

HESSE
auteur: Michael Burrell, vertaling: Herman Leys, groep: Malpertuis-Tielt, regie: Jacky Tummers, speler: Piet Balfoort.

NTG/TNS Gent/Strasbourg

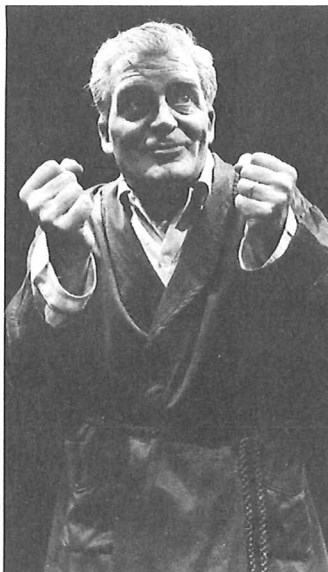
Justitiepaleis

Terecht kreeg het Nederlands Toneel Gent met de productie *Justitiepaleis* schitterende kritieken. Er was die tot rechtszaal omgebouwde ruimte van het Bijlokemuseum, er was dat gewild eenvoudig gehouden acteren van zowel de leden van het gezelschap als van de talrijke figuranten. Zodat de verwarring compleet was, zaten we in een rechtszaal of zaten we dan toch in het theater. Je werd er onwennig van. Hyperrealisme dat nu ook in het theater toegepast werd. Het na-spelen van de realiteit, die, als onder een vergrootglas, zichtbaarder gemaakt werd. Door deze ‘remake’ komt ons gerecht er niet bepaald goed vanaf. Het NTG als gezelschap des te beter, alhoewel het — kleine aanpassingen niet te nagelaten — zelf een ‘remake’ bracht van een merkwaardige Franse theaterproductie. Want met dit stuk kreeg het Théâtre National de Strasbourg de prijs van de Franse kritiek voor het beste nieuwe stuk van het seizoen 81-82. Dat TNS zou gemakkelijk model kunnen staan voor één van onze grote Vlaamse gezelschappen, ja, waarom niet, het NTG zelf. Straatsburg, een stad met amper 250.000 inwoners, kan er fier op zijn dat het een der beste Franse gezels-

schappen huisvest. Sinds 1975 is Jean-Pierre Vincent directeur van dat TNS. Hij was toen amper 33 en had tevoren gewerkt met Peter Brook, Patrice Chéreau en vooral met Jean Jourdeuil, de vertaler bij uitstek van hedendaags Duits werk. Jean-Pierre Vincent werd er naast André Engel tevens hoofdregisseur. Een tweemanschap zoals Peter Stein en Klaus-Michael Grüber dat aanvankelijk ook waren bij de West-Berlijnse Schaubühne. Naast die twee regisseurs zijn er ook, en dat was totaal nieuw voor het Franse theater, vier dramaturgen.

Dat TNS heeft tevens vier verschillende opdrachten: eigen producties brengen, ermee op reis gaan, andere groepen ontvangen en zelf acteurs, regisseurs en scenografen opleiden. Om dat te doen krijgt dat TNS, sinds Jack Lang minister van cultuur is, zowat 130 miljoen fr., tevoren was dat 36% minder. Het gezelschap brengt per seizoen 4 nieuwe producties uit, waarvan er telkens één als bijzonder project omschreven wordt. het project van vorig seizoen was *Palais de Justice*. Een ploeg van drie dramaturgen en één regisseur, Jean-Pierre Vincent zelf, is daar bijna elf maanden full-time mee bezig geweest. Ze zijn eerst gaan kijken naar het gerechtshof in Straatsburg om dan te onderzoeken hoe men zulk een zitting van een correctionele rechtbank kan vertalen in een theatervorm. Daarom ook dat het NTG haar *Justitiepaleis* een stuk van “Kollectief Théâtre National de Strasbourg” noemt.

Die keuze bij het TNS om elk jaar aan een project te werken is niet zomaar toevallig, want zo luidt het: “met ons theaterwerk willen we onderzoeken hoe de ideologie in Frankrijk in mekaar zit”. Andere gelijkaardige projecten waren o.a. de bewerking van de roman van Zola *Germinal*, of hoe de Fransen hun arbeidersklasse zien in de loop der geschiedenis; verder *Vichy*, een productie gespreid over twee avonden die liet zien hoe de Fransen leefden tussen 1939 en 1945, onder de bezetting dus. Met *Palais de Justice* wou men aantonen hoe het gerecht functioneert in de Franse maatschappij. De hele werking van het TNS staat wel op losse schroeven sinds bekend is dat Jean-Pierre Vincent vanaf volgend seizoen directeur wordt van de Comédie Française. Ondertussen zou men van bij ons best eens kunnen gaan bekij-

Hess Foto Jan Himpe